

СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРЯМИХ ТА НЕПРЯМИХ
МОВЛЕННЄВИХ АКТИВ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВЖИВАННЯ В
СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Заграновська О.І.,

асистент факультету романо-германської філології

Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника,

кафедра англійської філології,

м. Івано-Франківськ, Україна

Анотація: У статті розглядаються прямі та непрямі мовленнєві акти, їхні структурні характеристики та особливості їх ужитку в сучасному англійському мовленні. МА (мовленнєвий акт) розглядається як спосіб досягнення індивідом поставленої мети спілкування, адже саме МА перетворює мовне висловлювання в носія комунікативного смислу. У складі структури виділяють локуцію, іллокуцію та перлокуцію як невід'ємні складові висловлювання. На прикладах сучасною англійською мовою показано особливості ужитку МА згідно їхнього семантичного навантаження та комунікативної мети.

Ключові слова: мовленнєвий акт, дискурс, комунікативна мета.

На сучасному етапі вивчення лінгвістичних наук, вагомим є дослідження питання мовленнєвого акту як невід'ємного засобу реалізації комунікативної мети в межах людського спілкування. Зокрема, комунікативна лінгвістика зосереджена на дослідженні комунікативного процесу, що відбувається за допомогою мовленнєвих актів, з дотриманням норм та правил інтеракції. Тому питання мовленнєвого акту як цілеспрямованої мовленнєвої дії, що здійснюється відповідно до правил мовленнєвої поведінки, викликає дедалі більший інтерес як серед вітчизняних, так і зарубіжних мовознавців.

Мовленнєвий акт, (далі – МА) розглядається як спосіб досягнення індивідом поставленої мети спілкування, адже саме МА перетворює мовне

висловлювання в носія комунікативного смислу. Ось чому дослідження поняття МА та його роль у здійсненні успішного спілкування є досить актуальним на даному етапі розвитку теорії [2, с.21].

Метою нашого дослідження є зупинитися на розгляді прямих та непрямих МА, їхнього лексичного значення, структурних характеристиках та на прикладах сучасної англійської мови показати особливості їх застосування в процесі спілкування з досягненням бажаної комунікативної мети. **Предметом** дослідження слугують прямі та непрямі МА. Аналіз проводитимемо на матеріалі сучасної англійської мови.

Засновником теорії МА вважають філософа Дж. Остін, який у 1955 р., у межах Джеймсівського курсу, Гарвардського університету висвітлював дану проблему. Ідеї Остіна продовжували філософи-аналітики, логіки та прагматики Дж. Серль, П. Строссон, Г. Грайс, Дж. Ліч, лінгвісти А. Вежбицька, М. Нікітін та ін. [2]. Вчені-лінгвісти трактували і далі трактують МА як «цілеспрямована мовленнєва дія, яка відбувається відповідно до принципів і правил мовленнєвої поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації» [1, с.136]. МА завжди співвіднесені з особою мовця і є складовою комунікативного акту поряд з актом адитивним (тобто комунікативною дією слухача) і комунікативною ситуацією [4].

Дж. Серль виділяє п'ять основних типів МА: репрезентативи, директиви, комісиви, експреси ви, декларації [3, с. 170]. При цьому кожен тип даних актів несе в собі певне семантичне навантаження і при грамотному вживанні їх в процесі спілкування відбувається успішний обмін інформацією та реалізується бажана комунікативна мета.

У нашому дослідженні ми розглядаємо МА, які бувають прямими та непрямыми. На відміну від прямого акту, як висловлювання, зміст якого сприймається буквально, неприховано, непрямий акт трактується як стиль мовлення, усне висловлювання, вираз, речення, мовленнєва дія, мовленнєвий акт адресанта, сенс якої виводиться не буквально, а з опертям на підтекст, прихований зміст, імплікатури дискурсу [5].

Основними рисами МА є інтенціональність, цілеспрямованість і конвенціональність. Тобто, як прямий так і непрямий МА характеризується певною структурою, несе в собі конкретне семантичне навантаження, вживається з певною комунікативною метою для здійснення успішного акту спілкування.

Стосовно структури МА, згідно досліджень Дж. Остіна виділяють локуцію, іллокуцію та перлокуцію.

- Локуція (англ. *locution* – мовний зворот) (локутивний акт) – побудова фонетично і граматично правильного висловлювання певної мови з певним смислом і референцією. Іншими словами, це акт «говоріння», вимовляння.
- Іллокуція (il – префікс, який має посилювальне значення, і англ. *locution* – мовний зворот) (іллокутивний акт) – втілення у висловлюванні, породжуваному в процесі мовленнєвого акту, певної комунікативної інтенції, комунікативної мети, що надає висловлюванню конкретної спрямованості.
- Перлокуція (лат. *per* префікс, який має посилювальне значення, і англ. *locution* – мовний зворот) (перлокутивний акт) – наслідки впливу іллокутивного акту на конкретного адресата чи аудиторію [4].

Розглянемо на прикладах сучасною англійською мовою особливості реалізації прямих та непрямих МА в процесі комунікації. Прямі МА характеризуються відкритим неприхованим передаванням змісту повідомлення та чіткою структурою. Якщо мова йде про *репрезентативи*, або *асертиви*, то такий тип МА характеризується істинністю висловлювання. Наприклад: Allmenare mortal (всі люди є смертні)

Waterboilsat 100 degreesCelsius (вода закипає при 100 градусах за Цельсієм)

Директиви виражають спонукання адресата робити або не робити щось.

Наприклад: Don't use phones at the exam (не користуйтеся телефонами на екзамені)

Read the text (читай текст)

Stop talking (припини говорити) ;

Комісиви зобов'язують виконати певні дії у майбутньому або дотримуватися певної лінії поведінки. Наприклад: I solemnly swear to look into the situation (я урочисто присягаюся розібратися з ситуацією)

Follow all the instructions (дотримуйтеся усіх інструкцій)

I swear, I will not violate the rules (присягаюся, я не порушуватиму правил);

Експресиви виражають психологічний стан мовця, характеризують міру його відвертості. Сюди належать подяка, вибачення, вітання. Наприклад: We thank you for helping me (ми дякуємо за допомогу мені)

Декларативи вживання даних актів змінює стан речей, а отже, дії є авторитетами, які їх здійснюють. Наприклад: I now pronounce you husband and wife (тепер я оголошую вас чоловіком та дружиною);

I appoint you my assistant (назначаю тебе своїм асистентом)

Bless you good luck (благословляю тебе на удачу)

Стосовно непрямих МА, зміст висловлювання зазвичай є прихованим, імпліцитним. Комунікативний смисл непрямих мовленнєвих актів виводиться не із змісту (значення) пропозиції, а із засобів мовленнєвого коду, вжитих у конкретній ситуації, з конкретними мовцями, конкретною тематикою спілкування. Поширеними у вжитку є непрямі МА, що передають прохання, наказ, пораду, запрошення до дії, зацікавлення, докору тощо.

Типові приклади непрямих мовленнєвих актів, які здебільшого є складовими діалогічного мовлення:

- It's cold in this room. Could you close the door ("Ви не змогли б зачинити двері?") — комунікативний смисл "зачиніть (будь ласка) двері"
- Could you pass me the bread? ("Чи можу попросити Вас передати мені хліб?" — комунікативний смисл "передайте (будь ласка) мені хліб"
- Will you give me your notes? ("Ти не даси мені свій конспект?") — комунікативний смисл "дай мені (будь ласка) свій конспект"
- I would rather you switched off your phones and put aside your notes ("Я би хотіла щоб ви вимкнули телефони та відклали записи") — комунікативний смисл "вимкніть телефони та відкладіть записи"

- You'd better see the doctor and make sure you are all right ("Вам би краще сходити до лікаря і запевнитися, що з Вами все гаразд") — комунікативний смисл "сходіть до лікаря і запевніться, що з Вами все гаразд "
- Will you be so kind and help me find the way to the central square? ("Чи буде Ваша ласка допомогти мені з дорогою до центральної площі?") комунікативний смисл "допоможіть мені дістатися центральної площі ";

Підсумовуючи, робимо наступні **висновки**. МА — цілеспрямована мовленнєва дія, що здійснюється згідно з принципами і правилами **мовленнєвої поведінки**, прийнятими в даному суспільстві; мінімальна одиниця нормативної соціомовленнєвої поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації [4].

Вагому роль у здійсненні спілкування відіграють МА, зокрема прямі та непрямі (імпліцитні). Прямі МА характеризуються конкретним чітким комунікативним наміром, що часто витікає із складових даного висловлювання. Непрямі МА, у свою чергу, характеризуються більш прихованим наміром у процесі висловлювання, коли співрозмовники вдаються до вираження наказу, поради, прохання тощо не прямо, а опираючись на контекст. Знання структурної природи та семантичних особливостей властивих для обох типів МА та грамотне вживання даних актів у спілкуванні сприяє успішному досягненню бажаної комунікативної мети. Широке вживання різних типів МА у мові дає можливість чітко донести комунікативну мету, сприяє збагаченню лексичного складу комунікантів і робить процес спілкування між людьми бажаним та успішним.

Література:

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс / Н.Д. Арутюнова// Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990. – С. 136 – 137.
2. Бацевич Ф.С. Лінгвістична генетика: проблеми і перспективи: Монографія / Ф.С. Бацевич. – Львів : ПАІС, 2005. – 256 с.

3. Серль Дж. Классификация иллокутивных актов // Новое в зарубежной лингвистике. Вып.17 / Дж. Серль. – М.: Прогресс, 1986. – С.170–194.
4. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мовленнєвий_акт
5. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Непрямий_мовленнєвий_акт